

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MORMOR

Anne Marie Tønnesen

1875-1951

Esben Wagn Rasmussen
2020

Mormor

Anne Marie Tønnesen

1875-1951

Lærer og præstefrue

Medstifter af den danske sektion af Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed

Foredragsholder

Mor, Farmor og Mormor

Esben Wagn Rasmussen

2020

Kolofon

MORMOR

Anne Marie Tønnesen

1875-1951

Lærer og præstefrue

Medstifter af den danske sektion af

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed

Foredragsholder

Mor, Farmor og Mormor

Af Esben Wagn Rasmussen

© 2020

Redaktion og forlag

Esben Wagn Rasmussen

Omslag foto fra Henne Strand

ISBN-978-87-995039-0-2

1. udgave 2020

Din egen dag er kort, men slægtens lang;
læg øret ydmygt til dens rod forneden:
årtusind toner op i gråd og sang,
mens toppen suser imod evigheden!

Fra Historiens sang, Jeppe Aakjær 1923

Forord

Damen på billedet er Mormor, provstinde Tønnesen.

Hun står ved indgangen til Frederiksberg Have og holder min legekammerat Niels og mig i hånden. Jeg står til højre i billedet.

Jeg har kendt Mormor lige fra de første leveår, til jeg som trettenårig var med til hendes begravelse i 1951.

I den mellemliggende tid kom Mormor til at betyde meget for os allesammen.

Os allesammen var mor, min søster og mig, for hun trådte på mange måder i fars sted, da han døde 35 år gammel i 1941.

Far var præst, og vi boede på Langeland, men familien måtte efter hans død flytte til København, hvor mor fik arbejde som lærerinde på Nørrebro.

I den tid boede Mormor nogle år sammen med os i den lejlighed, som hun og mor havde fundet på Frederiksberg Allé.

Hun fandt legekammeraten Niels til mig og opdagede, at der i Frederiksberg Kirkes Menighedshus på Pile Allé var en børnehave, hvor min søster og jeg kunne være, mens mor var i skole.

Det var et godt sted, og denne ordning må have været en stor hjælp for mor, der i de følgende år havde travlt på skolen med skemaer, der dengang kunne være på over 40 undervisningstimer om ugen.

I 1943 flyttede Mormor til en beskyttet bolig på Nørrebro i nærheden af et industrikvarter, hvor frihedskæmpere ofte lavede

sabotage ved at sprænge tyskvenlige fabrikker i luften.

En dag var en stor radiofabrik væk, og der var kun en bunke store bjælker og mursten tilbage. Mormor fortalte om braget, da fabriksbygningen blev forvandlet til en brændende ruin. Men det var ikke noget børn skulle snakke om, fordi mange danskere var bange for, hvad tyskerne kunne finde på at gøre til gengæld.

Vi var tit ude hos Mormor, og engang imellem overnattede vi på hendes sofa i stuen. Om aftenen lærte hun os at spille skak eller også læste eller fortalte hun historier.

Mormor var altid igang med at lave et eller andet spændende. Blandt andet en ABC til mig med bogstaver og billeder, som hun klippede ud af reklamer og ugeblade og bagefter klistrede ind i et hjemmelavet hæfte af gråt tegnepapir.

På siden med bogstavet Z var der et billede af en zeppeliner. Hvis vi ikke lige vidste, hvad en zeppeliner var, kunne hun nemt forklare, hvor stor den var, og hvordan den kunne transportere passagerer over hav og bjerge så langt som til Amerika og mange andre steder i verden. ABC'en havde også billeder af appelsiner, bananer, ananas og chokolade, noget vi først så og smagte mange år efter krigen var slut. Mormor læste ABC'en mange gange sammen med mig, så jeg fik lært de fleste bogstaver, inden jeg kom i skole.

På den tid fik vi pludselig besked om, at Mormor var fundet bevidstløs på gulvet i sin lejlighed.

Hun havde fået en hjerneblødning og blev indlagt på hospitalet. Herefter var hun ikke længere i stand til at klare sig selv og flyttede over til mors søster Anna Hedvig i Vester Vedsted ved Ribe. Her så vi hende ofte i ferierne.

En tid gik hun dagligt turen på lidt over en kilometer ud til diget ved Vadehavet, men en dag i oktober 1951 ringede min moster for at sige, at Mormor var død. Den historie kommer der mere om i sidste afsnit af bogen.

Hvad der kan læses på de følgende sider, er en blanding af det, jeg selv husker og det, andre i familien har fortalt om Mormor efter

hendes død. Men også noget jeg har læst i kirkebøger, anetavle, arkiver, aviser, efterladte breve og papirer eller hørt om personer på fotos, som har ligget i familiens gemmer.

Fortællingen om Mormors arbejde i Den danske Sektion af Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed er nævnt i kildehenvisninger, der også vedrører hendes kontakt med nogle af datidens fremtrædende kvindelige kulturpersoner.

Til slut vil jeg takke fætre og kusiner med ægtefæller og børn for de gode møder og sammenkomster, vi har haft lige siden 2001, da vi mødtes første gang i Middelfart Feriecenter. Disse træf er med stor succes blevet gentaget i Ribe 2006, Århus 2013 og Henne 2017. Tak mange gange til alle initiativtagere, der fik organiseret og tilrettelagt det hele på en så ualmindelig festlig og inspirerende måde.

I disse fætter-kusinetræf deltog også nogle af Mormors oldebørn og tipoldebørn. Hvis de engang vil vide mere om Anne Marie, kan de forhåbentlig få noget ud af at læse de følgende sider.

Tanken om det har været en vigtig og motiverende inspirationskilde i udarbejdelsen af bogen.

*Esben Wagn Rasmussen,
København, november 2020*

Barndom i Århus

Anne Marie og moderen Elisabeth Jørgensen født Jensen.
Udsnit af foto. Fotograf Weishost, Korsør

Mormor blev døbt i Sct.Pauls Kirke i Århus med det lange navn: Ane Bolette Caroline Marie Jørgensen. Med tiden forkortet til Anne Marie eller bare Marie. Hun blev født i Knudrigsgade i Århus den 3. juni 1875, knap fire måneder efter forældrene blev gift.

Faderen Jens Jørgen Jørgensen Winther stammede fra Kalhave, Hornborg Sogn, der ligger mellem Horsens og Vejle. Han blev født d. 15. november 1845 og døde d. 23. september 1926 i Skanderborg. Han blev som nævnt gift d. 14. februar 1875 i Århus med Elisabeth Jensen, Skanderborg, datter arbejdsmand Jens Christian Rasmussen og hustru Ane Marie Nielsen, født d. 1. april 1854, død d. 26. maj 1919 i Skanderborg.

Anne Marie fortæller i et brev fra juni 1899 til kæresten stud.teol. Frederik Tønnesen om hendes barndomshjem.

"...Da Far og Mor giftede sig, var det to Par flittige Hænder, der forenedes i kærlighed. Mor syede, og Far havde en Gerning paa et Bryggeri i Aarhus – siden i Skanderborg. Her byggedes så vort nuværende Hjem mellem Byen og Stationen.

Fader opgav "Bryggeren" og tog på ægte Yankey-vis fat paa sin Jords Opdyrkelse saa godt, at det hele nu nærmest er et lille Gartneri, – mens samtidig andre småforretninger passes. – Saaledes er altsaa et hjem vokset op om os børn. Vi have ikke

saa meget mærket Arbejdet derved som Kærligheden deri, og jeg tror, kun faa ere voksede op under lykkeligere Vilkaar..."

Opvækst i Skanderborg

Anne Marie omkring 1880.
Fotograf V.E.Svendsen, Store Torv 4, Århus.

Hjemmet i Skanderborg lå på Nørregade 1 ikke langt fra jernbanestationen. Byen havde dengang knap 3000 indbyggere, og på grund af den voksende industrialisering var den i vækst på mange måder.

Udbygningen af jernbanenettet i disse år fik betydning for Anne Marie på to områder. For det første blev der - som følge af denne udvikling - oprettet Realskoler i mange større købsteder, hvilket betød, at flere kunne få en højere uddannelse og for det andet, at de bagefter også havde mulighed for at rejse til andre steder i landet for at søge arbejde.

Som nævnt var Anne Marie fem år gammel da familien i 1880 kom til Skanderborg og flyttede ind i Nørregade 1.

I de følgende år får hun fire søskende. Første lillesøster bliver født, da Anne Marie er 6 år, næste søster kommer til verden, da hun er 11 år, nummer 3 er også en pige, der bliver født, da Anne Marie er 12 år og den sidste lillesøster bliver født, da Anne Marie er 15 år. Med denne store aldersforskel er hun ikke bare storesøster, men tager i de kommende år - som vi skal se - på ansvarlig og kærlig måde del i deres opdragelse.

*Jørgine Jensine Jørgensen med kaldenavet Dinne 1881-1975
(senere sygeplejerske).*

Christiane Jensine Jørgensen med kaldenavet Jonas 1886-1949 (født åndssvag. Tilbringer det meste af livet på institutioner).

Mariane Cathrine Sofie Jørgensen med kaldenavet Tinne 1887-1967 (senere fotograf) og

Valborg Elise Jørgensen 1890-1963, med kaldenavnet Valborg (senere gift med restauratør).

Foto fra 1905, hvor Anne Marie er 30 år. Anne Marie Jørgensen i midten med de fire søstre fra venstre Jonas, Tinne, Valborg og Dine.

Anne Marie var ikke bare storesøster, men styrede efterhånden - som det næsten fremgår af billedet - også hele menageriet derhjemme.

Fotograf Asta Teilmann, Skanderborg.

Realskolen i Skanderborg

Anne Marie har fået hovedrollen i skolekomedien, da hun er omkring 14 år

Anne Marie startede skolegangen 1882 og klarede sig i de følgende år så godt i skolen, at hendes lærere gjorde en indsats for, at hun blev indstillet til optagelsesprøven på den nyoprettede Realskole i Skanderborg.

Her kunne hun få udvidet undervisning i fag som regning og matematik, naturhistorie, naturlære og geografi, moderne sprog som engelsk, tysk og fransk samt basisfag som dansk og skrivning.

Skolen var som nævnt en privatskole oprettet med midler fra lokalsamfundet, en udbredt finansieringskilde, når en ny realskole skulle begynde sit virke. Alle elever skulle bestå en prøve for at blive optaget på Realskolen, og forældrene måtte betale for undervisning, skolebøger og hvad der ellers hørte med.

Det var der ikke mange, der havde råd til. Heller ikke Anne Maries forældre. De havde hårdt brug for hendes arbejdskraft derhjemme.

Alligevel må det være lykkedes at overtale forældrene til at indstille Anne Marie til optagelsesprøven og muligvis også søge friplads eller lignende. Kort fortalt bestod hun prøven og klarede sig de følgende år så fint, at hun i 1892 som den eneste det år bestod den afsluttende eksamen med udmærkelse.

På Anne Maries eksamensbevis for Almindelig Forberedelseseksamen (præliminæreksamen) kan man læse, at hun

..." er i besiddelse af en sådan almindelig skoledannelse, som er formålet med den højere realundervisning."

Eksamen er bestået med 113 2/3 point og med højeste karakter i mundtlig dansk, tysk, geografi, naturhistorie, geometri, skriftlig og mundtlig prøve. Anne Marie har gemt stileemnet.

"Dansk Stil 10. klasse- og alm. Forberedelseseksamen juni 1892: Livsskildring af en af Danmarks mest bekendte Mænd."

Vidnesbyrdet er d. 9. juli 1892 underskrevet af Skolebestyrer V.F.B. Lauge.

Privatundervisning af børn

Kun 17 år gammel får Anne Marie erfaring med at undervise de ældre elever og føre dem op til Realeksamen.

Som tidligere nævnt gav realeksamen adgang til ansættelse i mange af de nye stillinger i private virksomheder eller i stat og kommune. Men hovedparten af disse stillinger kunne udelukkende besættes af mandlige ansøgere. Der var dog af og til velstillede familier, der skulle bruge guvernanter til at undervise deres børn privat i hjemmet. Ofte var der tale om elever, der skulle forberedes til optagelsesprøve på Latinskolen eller Realskolen.

Det er nok på den måde Anne Marie er kommet i gang med lærergerningen i byen Seem fra 1892 til 1894.

Hernede har hun opdaget sine pædagogiske evner og efterfølgende fået lyst til at prøve kræfter på en Realskole som den, hun selv gik på i Skanderborg.

Nogle af initiativtagerne til oprettelsen af de nye Realskoler, der på den tid skød op rundt omkring i landet var brødrene Madsen-Mygdal. I første omgang fik Anne Marie kontakt med broderen S. Madsen-Mygdal, der var bestyrer på Tarm Realskole. Her bliver hun ansat som lærerinde de næste par år og her får hun erfaring med at undervise de ældste elever og føre dem op til realeksamen, der som nævnt dengang hed Almindelig Forberedelseseksamen.

Lærerinde på Tarm Realskole 1894–1898

Man kan næsten se på fotografiet, at Anne Marie er tilfreds med skolens udtalelse, hvor der står, at hun er vel begavet, dygtig og energisk, holder en udmærket disciplin og forstår at vinde børnenes hengivenhed.

Efter årene med privatundervisning af børn i Seem kommer Anne Marie til Realskolen i stationsbyen Tarm i Vestjylland.

På Tarm Realskole underviste Anne Marie elever i de ældste klasser i fagene dansk, engelsk, historie og pigegymnastik. Det har været lidt af en opgave for en ung pige på 19 år. Men hun klarede det til forældre og skoleledelses tilfredshed, som det ses af udtalelsen, Anne Marie fik med fra skolen. Her står:

"Frk. M. Jørgensen, der har været lærerinde på Tarm Realskole fra 1. August 1894 til 31. Juli 1898, har her undervist 1.- 4. Klasse i forskellige Fag, navnlig Dansk, Engelsk, Historie og Pigegymnastik. Denne Lærerinde er meget vel begavet, dygtig og energisk, holder en udmærket Disciplin og forstår at vinde Børnenes Hengivenhed, ligesom også Eleverne have haft et særdeles godt Udbytte af hendes Undervisning. Jeg kan derfor give hende min bedste anbefaling.

Tarm, d. 5. Maj 1900

S. Madsen-Mygdal

Bestyrer af Tarm Realskole"

Skolens bestyrer S. Madsen-Mygdal havde flere familiemedlemmer med politisk indflydelse inden for skoleområdet i Danmark, og det har sikkert været til gavn for behandlingen af Anne Maries ansøgning om optagelse på Statens Lærerhøjskoles årskursus for læseåret 1898-99.

Årskursus på Statens Lærerhøjskole

Foto fra 1899, hvor Anne Marie bliver forlovet med Frederik Tønnesen.

Statens Lærerhøjskole lå i København og havde til opgave at videreuddanne nyudnævnte skoleinspektører og faglærere inden for de fagområder, hvor de skulle virke. Der blev optaget 25-30 årskursister, og kurset gik fra August til Juni det følgende år.

Der blev lagt vægt på at de, der stod for undervisningen, var fagligt højt kvalificerede personer og Anne Marie havde bl.a. timer med forfatteren Johannes V. Jensen og den kendte litteraturprofessor Vilhelm Andersen.

Undervisningstilbuddet var differentieret og hver enkelt kursist fik skema med de fag, som de fremover skulle undervise i. Kurset var betalt af Staten, der også gav tilskud til opholdsudgifter, kulturelle arrangementer og lommepenge.

Der er ingen tvivl om, at dette årskursus har åbnet en helt ny verden for Anne Marie. I de senere breve til kæresten Frederik refererer hun mange gange til noget, hun har lært eller oplevet på Statens Lærerhøjskole i København.

I årsberetningen fra Statens Lærerhøjskole 1899 udsendt af rektor Axel Olrik ses Anne Maries navn i listen over de 30 årskursister. 16 lærerinder og 14 lærere. Anne Marie står opført på listen over årskursister med følgende fag:

”..Dansk 12 lektioner, Svensk 2 lektioner, Historie 6 lektioner, Geografi 3 lektioner, Anskuelsestegning 1 lektion..”

Under opholdet i København træffer Anne Marie stud.teol. Frederik Tønnesen. Året efter bliver de forlovede og senere gift i 1904. I den lange forlovelsesperiode skriver de breve til hinanden ofte flere gange om ugen. Anne Marie sørger for, at denne korrespondance bliver gemt.

Forlovede 1900-1904

Forlovelsesbillede fra 1899. Det blev sendt til familie og venner sammen med et *bindekort*, hvor der på det ene kort stod: Anne Marie Jørgensen, lærerinde, Skanderborg og på det andet: Frederik Tønnesen, Kapellan pro persona, Saltum

Anne Marie og Frederiks *bindekort* fra forlovelsen.

Anne Marie og Frederik mødes som nævnt på Regensen i København foråret 1899 og bliver samme år forlovede. I perioden til de bliver gift i 1904 skriver de lange breve til hinanden. Sammenlagt bliver det til henved 800 breve, hver på 2- 4 tætskrevne sider og disse breve forsøgte nogle af deres børn at få udgivet mange år efter forældrenes død. I brevet til forlaget skrev de følgende:

"Det drejer sig om en brevveksling fra 1899 til 1904 mellem Anne Marie Jørgensen 1875-1951 og Frederik Tønnesen 1875-1933.

Anne Marie Jørgensen er født 1875 i Aarhus, hvor faderen var bryggeriarbejder.

Få år senere flytter familien til Skanderborg, hvor han drev et

lille gartneri og handlede med fisk.

Efter Præliminæreksamen kom Anne Marie Jørgensen ud som lærerinde i private hjem, senere til Seem Skole og endelig til Tarm Realskole 1894-98 hvor Søren Madsen Mygdal (broder til den senere statsminister) var bestyrer.

Herfra kom hun på årskursus på Lærerhøjskolen i København. (Professor Vilhelm Andersen). Hun døde i Vester Vedsted præstegård den 10. oktober 1951.

Frederik Tønnesen født 1875 var præstesøn fra Saltum i Vendsyssel.

Han studerede selv teologi, blev efter embedseksamen Kapellan hos faderen i Saltum og senere i Brylle på Fyn. I 1904 blev han skolebestyrer i Vinderup. I 1906 præst i Vorde og senere provst. i 1920 sognepræst ved Catharinæ Kirke i Ribe og flyttede i 1929 til Tårup Kvols, hvor han døde i 1933 den 10. maj.

Brevvekslingen tager sin begyndelse, mens Frederik Tønnesen bor på Regensen. Her besøger frøken Jørgensen hans kontubernal, og hun låner Frederik Tønnesen en bog. Tråden er hermed knyttet og forbindelsen fortsættes i denne samling breve, der så vidt kan ses er komplet.

Begges breve foreligger i datoorden gennem seks år til de i 1904 bliver gift.

Det er ikke en samling "kærestebreve" i almindelig gængs forstand, men de indeholder en række kultur- og tidsbilleder fra århundredes første år, således som de afspejler sig i disse to unge menneskers meninger og syn på tidens rørelser. De er ikke altid enige, da han er udgået fra et konservativt- og hun fra et socialdemokratisk miljø. Men netop dette giver læsningen en særlig kolorit. Man lever med - ikke blot i deres kampe og økonomiske kriser, men får stærke indtryk af deres personlige udvikling.

På en diskret næsten blufærdig måde fortæller brevene om de lange forlovelsers problemer. - Desuden får man glimt af aktuelle begivenheder fra denne periode.

Under læsningen møder man en række navne; fra Madsen-Mygdal både rigsrevisor, landstingsmand (hos hvem hun var

lærerinde i Mygdal skole i 1902) og den senere statsminister Th. Madsen-Mygdal. Endvidere omtales I.C. Christensen, Alberti skandalen, Dreyfus sagen, præsten, Olfert Ricard, møder i studenterforeningen, dagligt liv på en højere pigeskole i Helsingør osv. osv.

Senere var provstinde Tønnesen en kendt og meget benyttet foredragsholder indenfor Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed."

*Grethe Viggo Madsen,
født Tønnesen."*

Hele samlingen af breve opbevarer Anne Marie omhyggeligt i en lille læderkuffert, som hun medbringer, hver gang hun flytter.

Da hun dør i 1951 står hendes kuffert i Vester Vedsted præstegård og datteren og præstefruen Anna Hedvig beslutter, at skrive alle brevene rent på skrivemaskine. Men det er en anden historie. Når det nævnes her, er det fordi hun holder fast ved den beslutning og aften efter aften sidder og skriver hvert eneste brev af og herved har skænket os et enestående kildemateriale, som giver et realistisk billede af Anne Marie og Frederiks hverdag i den periode.

Det er fra disse breve, de fleste citater i følgende afsnit er hentet.

Forfatteren til denne bog indleverer i 2004 de originale breve til Det Kongelige Bibliotek, der hører under Kulturministeriet.

De sender efterfølgende et brev med følgende indhold:

Den 9. marts 2004

Vedrørende brevveksling mellem stud.theol. Frederik Tønnesen (1875-1933) og lærerinde Anne Marie Jørgensen (1875-1951) fra årene 1899-1904.

Det kongelige Bibliotek skal hermed takke for modtagelsen af ovennævnte omfattende brevsamling og den fine orden, den er leveret i.

Brevene vil nu indgå i vore samlinger og være til rådighed for interesserede på vores læsesal i Center for Manuskripter og

*Boghistorie.
Mvh
Underskrift*

Brevene er senere overgået til Dansk Folkemindesamling, der er statens arkiv for dagliglivets ikke-materielle kultur i Danmark og i 2008 fusionerede med Det Kongelige Bibliotek, der hører under Kulturministeriet.

Arkivet blev oprettet i 1904 med baggrund i bl.a. Svend Grundtvigs indsamling fra 1843 og frem. Sammen med andre forskeres optegnelser, herunder H.F. Feilbergs og Evald Tang Kristensen, danner disse arkiver grundstammen i folkemindesamlingen.

Museet bevarer almindelige menneskers livsopfattelser, erindringer, traditioner, musik og historier for eftertiden. Det er her, dagligdagen udødeliggøres til glæde for fremtidens generationer.

Det omfangsrige arkiv gemmer på flere hundrede års dokumentation af de mennesker og det samfund, der ligger til grund for Danmark i dag.

Søger man på internettet, finder man følgende oplysninger om de indleverede breve:

*Brevveksling med lærerinde Anne Marie Jørgensen (1875-1951) fra årene 1899-1904.
Frederik Tønnesen 1875-1933 studtheol; Frederik Tønnesen 1875-1933 studtheol (Brevafsender);
Anne Marie Jørgensen (Brevafsender);
Frederik Tønnesen 1875-1933 studtheol (Brevmodtager);
Anne Marie Jørgensen (Brevmodtager)
1899
acc. 2004/13
Nationalbiblioteket
Tilgængelig , Skal bestilles (ID påkrævet til læsesal) acc. 2004/13
(1 af 1 eksemplar er tilgængeligt; 0 reserveringer)*

I juni 1899 afsluttes Anne Maries årskursus på Statens Lærerhøjskole, og hun får ansættelse som lærerinde i Helsingør. Frederik tager hjem på sommerferie hos forældrene i Saltum præstegård i nærheden af Blokhus ved Skagen.

Lærerinde i Helsingør

På Ottilia Jespersens private pigeskole fører Anne Marie de ældste elever op til eksamen i historie og geografi. To af de fag hun havde som speciale, mens hun gik på Statens Lærerhøjskole i København.

Mens Anne Marie fra august 1899 til juni 1900 er ansat som lærerinde på Ottilia Jespersens private Pigeskole i Helsingør, fortæller hun tirsdag den 5. september 1899 i et brev til kæresten Frederik følgende om sin oplevelser på skolen:

"...Vores små Damer møde i Fløjsdress med Pagelokker og skulle selvfølgelig tages på med Fløjlshandsker! Hver lille Dame har sin lille Serviet med, som hun breder over sin lille Pult, når Frokosten consumeres! Hun medbringer en lille Flaske med Vand og en lille Svamp i en dertil indrettet lille Voksdugspose, anvendelig til Tavlerensning. - Så gives der Damer i 14-15 Års Alderen (højere end min ikke uhøje Ringhed) der ikke skulle læse til Eksamen, og endelig Dimittenderne - fuldt udviklede og verdenserfarne! Kunne det Ikke være noget for Dem?

Så er der en vrimmel af Lærerinder - forresten usædvanlig lidt afskrækkende. "Så må de ikke være eksaminerede!" sagde Frk. Sørensen, da jeg betroede hende mine iagttagelser!

Hu, ha! Det er en "fæle" Overgang at blive kendt med alt dette, der så lidt, så lidt ligner mine vante Omgivelser "in the far west"!

Da Anne Maries tjenestetid som lærerinde på Ottilia Jespersens private Pigeskole er udløbet, giver skolen hende følgende udtalelse, som er nyttig, når hun skal søge ansættelse andre steder:

"Frøken Marie Jørgensen har været Lærerinde her ved Skolen fra Sommerferien 1899. Hendes Hovedfag have været Historie, Geografi og Sang i hvilke Fag hun har undervist med en ganske usædvanlig Dygtighed; i de to første Fag skal hun dimittere til almindelig Forberedelseseksamen i Juni-Juli 1900.

- Hun har med sine ualmindelig gode Evner og ved sin ekskværdige, fordringsfri Optræden forstået at vinde alles Agtelse og Kærlighed, og det er med oprigtig Beklagelse, grundet på forskellige forandrede Forhold her ved Skolen, at jeg ser hende forlade os. –

Helsingør i Maj 1900

Elisabeth Andersen

Skolebestyrerinde"

Denne udtalelse vedlægges sikkert den ansøgning, Anne Marie herefter sender til Mygdal Skole ved Hjørring i Jylland.

Lærerinde på Mygdal Nordre Skole 1900-1902

Anne Marie på Mygdal Nordre Skole.

I brevene til Frederik fortæller Anne Marie om børnene på skolen, kollegerne og familien Madsen-Mygdal, som hun lærer at kende. Blandt andet skolebestyrerens beretninger om hans politiske arbejde i København.

Da hun fratræder stillingen som lærerinde på Mygdal Skole, får hun denne udtalelse:

"Frøken Ane Marie Jørgensen, der er Lærerinde i Mygdal nordre Skole og har været der i 1½ År er meget flink, dygtig og begavet, hvilket kan skønnes på Børnene både med hensyn til Skolefagene og Håndgerningen.

Hun har en særdeles god og sund måde at tale med Børnene på, har tillige vundet Beboernes Agtelse for sin Gerning i Skolen, hvorfor jeg kan give hende min bedste anbefaling.

Anbefalingens Rigtighed bekræftes også i den Forstand, at jeg er overbevist om, at hun fuldt ud fortjener de gode Vidnesbyrd, hun er i Besiddelse af. Hun har godt benyttet sine udmærkede Evner og har samlet et ikke sædvanligt Fond af Kundskaber.

Hun er livlig og klar, har et rigtig godt Greb på at undervise Børn, og da hun derhos er en særdeles elskværdig og flink Pige, vil jeg meget gerne give hende min bedste anbefaling.

*Mygdal nordre Skole d. 24. Maj 1902.
Madsen-Mygdal"*

Anne Maries forlovede Frederik Tønnesen skal være præst, og hvis hun bliver gift med Frederik, vil hun blive præstekone, og det er hun noget betænkelig ved:

"Præstekone? - at jeg mindst af alt egner mig til at blive - præstekone ? - Ingen mand trænger så meget til støtte i sin hustrus livssyn - som en præstemand. - Og hvordan ville De blive tjent med mit?

Elendigt --- Men kirkegang og den obligate prædiken er mig imod - mest når jeg kender præsten.

Men jeg synes, jeg bliver forfærdelig tilovers i en præstegård.

- Naturligvis vil jeg, når jeg får et hjem, være optaget deraf; for jeg holder af al huslig gerning.

Men for mig er det ikke nok kun at komme i studerekammeret, når der skal støves af.

- Men jeg kan jo ingen anden nytte gøre der. - "

Lærerinde i Vinderup 1902

Anne Marie 1905 - 30 år gammel.
Foto Asta Teilmann, Skanderborg

1902 kommer Anne Marie til Vinderup, en stationsby der ligger ud til Limfjorden mellem Viborg og Struer. Her er hun senere initiativtager til oprettelsen af Vinderup private skole. Af brevene til Frederik fremgår det, at hun stortrives med dette arbejde.

Frederik er blevet teologisk kandidat i 1901, men regnes for ung til at få ansættelse som sognepræst. Derfor må han klare sig med kortvarige vikariater. Anne Marie får derfor den idé, at Frederik midlertidigt overtager hendes job på skolen, og at de på den måde får råd til at stifte hjem og blive gift.

Disse planer skitserer hun op i et brev til forældrene i Skanderborg:

"Lørdag d. 8. november 1903

Kære forældre! Det tegner stærkt til, at jeg snart får nyheder at melde om! Det drejes sig om intet mindre end bryllup til sommerferien. (Jeg hører i tankerne Mors strikkepinde rasle i sengetæpperne!)

Men så må jeg opgive min præst. – Og tage til takke med en skolemester, jeg kan få – eller vistnok kan få – her i Vinderup. – Men når man som jeg bliver "til års", så bliver man jo mindre fordringsfuld, og jeg tænker nok, I vil kunne forstå mig!

Nå – spørg til side – for der er alvor i spillet. – Tønnesen er ikke længere tilfreds med at holde "ferier", og han vil derfor søge noget at gifte sig på. – Men et præstehjem ligger mest

sandsynligt 2-4 år fremme i tiden. Så foreslog han at søge personelle capelanier, men de ere lavtlønnede og tilmed meget usikre. Den præst man er hos kan søge andre stillinger, tage sin afsked, dø o.m.m. - og så står man husvild.

Imidlertid – noget skulle der gøres, kunne jeg nok forstå. Og så tog jeg fat!

En aften i Skovlund var flere familier samlede (Bager Jensen, Købmand Mikkelsen) - , og jeg sagde dem da, at muligt jeg måske rejste i foråret for at lære husholdning, da vi tænkte på at blive gift til sommeren. – Men så spurgte jeg dem, om de ikke ønskede en lærer i mit sted, vi kom jo så i tale om sagen og i samtalens løb fik jeg bragt det forslag ind, at de tog Tønnesen og – mig i købet et par timer daglig mod en større løn. – Det vandt straks bifald.

Men der er jo flere om at bestemme, så først nu på mandag skal der holdes møde. Det anses for givet, at sagen vil gå i orden, således, at forældrene garanterer os en løn af 1200 kroner, og dertil gives os ret til at tage indtægterne af de børn, der blive mere end 22, dvs. ca. 60 kr. årlig af hver, de vil få mindst 30 børn, og så går alt nok udmærket.

– Men sikre er under alle omstændigheder de 1200 kr. – Og præstehjemmet ligger lige nær for det. – Tønnesen kan søge, hvad han vil alligevel og bliver taget lige meget i betragtning. – Og så behøver han da ikke at søge hvad som helst.

Vi er meget spændte på den ordning begge to. Du kender jo Vinderupperne, Mor; de er dobbelt elskværdige mod mig efter dette!

Går det nu i orden, så skal Tønnesen overtage min gerning, som den er, til april, og så skal jeg til husvæsenet indtil sommerferien. –

Derpå bliver mine to stuer lavede til ét skolelokale mere, og vi leje os en treværelses lejlighed her i nærheden. – Ja, det har givet noget at spekulere i! –

Gud give os nu lykke og gode råd. Ja, I skal nok høre nærmere, så snart der er noget at skrive om.

Lev nu vel, vær kærligt hilset alle derhjemme.

Eders Anne Marie"

Bryllup i Skanderborg

Anne Marie og Frederik Tønnesen fra tiden omkring deres bryllup i 1904.
Foto: Elmgård, Viborg.

Brylluppet med Frederik Tønnesen holdes i Skanderborg d. 28. juli 1904. Anne Maries fire søstre er brudepiger.

Man kan læse om alle forberedelser til bryllup og etablering af hjemmet i Vinderup i sidste del af Frederik og Anne Maries brevsamling fra 1904.

Frederik bliver sognepræst i Vorde

Anne Marie og Frederik med deres første barn Elinor, født 8. maj 1906 i Vinderup.

Anne Marie og Frederik driver deres privatskole i Vinderup fra 1904 til 1906.

I juni 1905 fylder Anne Marie 30 år, og kort tid herefter kan hun skrive til forældrene i Skanderborg, at deres første barnebarn er på vej. Det bliver en pige, der kommer til verden den 8. maj 1906, og hun bliver døbt i Vinderup med navnet Elinor.

Om Frederik og Anne Maries lærergerning i byen fortæller overlærer A.C.Nielsen fra Vinderup i sine erindringer:

..”Der har været skole i det røde hus i Sevelvej... Det var et privat foretagende. Forældrene måtte selv betale; men det kunne de også.

Ældre mennesker, der kan huske, fortæller mig, at i det røde hus på Sevelvej var der skolestue i den ene ende og lærerbolig i den anden ende...

Cand. teol. Tønnesen og hustru var lærerfolk. Kandidaten blev kaldt pastor Tønnesen. Fru Tønnesen kom først, hed da frk. Jørgensen, var fra Skanderborg, var efter sigende en dygtig

dame, en særdeles dygtig oplæser, havde sangøvelser med børn og unge.

Datteren Elinor blev født i Vinderup, kom til København som lærerinde, fulgte altså i moderens fodspor. En anden datter: Den kendte oplæser Grethe Tønnesen..."

I sommeren 1906 lykkes det Frederik at få ansættelse som sognepræst i Vorde-Fiskbæk-Romlund Pastorat. Sognet hører ind under Viborg Domprovsti, Viborg Stift.

I oktober måned samme år flytter familien fra lærerboligen i Vinderup til præstegården i Vorde.

Anne Maries tid som lærerinde er forbi. Nu er hun præstekone og det fremtidige arbejde består i at klare huslige opgaver i præstegården, men hendes evner og talenter kommer også til udfoldelse på mange andre områder.

Vorde præstegård 1906-1921

Vorde præstegård. Det var en stråtækt, hvid bindingsværksbygning og den var i sandhed gammel.

Datteren Anna Hedvig fortæller i sine erindringer om tiden i Vorde:

"Min far blev indsat i Vorde kirke den 14. oktober 1906. Dengang var det meget svært for unge præster at få embede, de skulle helst være noget over de 30, og de var meget afhængige af ministeren.

Omkring 1906 var menighedsråd så småt begyndt at fungere. Jeg har min fars tiltrædelsesprædiken liggende - en lang gedigen prædiken - og her takker han menighedsrådet for tillid. Det har sikkert været det første menighedsråd i Vorde."

Om hjemmet i Vorde fortæller Anna Hedvig videre:

"Den gamle præstegård lå lavt med gavlen ud mod vejen, der fører ned til fjorden. Det var en stråtækt, hvid bindingsværksbygning og den var i sandhed gammel.

Der var stenpikning i baggangen og et stort bryggers med muret bageovn, hvor vi under første verdenskrig bagte brød, efter at tørveild og gløder var raget ud, og her i bryggerset blev julegrisen slagtet under høje gudsjammerlige hyl.

Der var fugtigt i det gamle hus. Når det havde regnet meget, kunne vi hoppe på køkkengulvets brædder, og så skvulpede det under os, som om vi var ude og sejle.

Oppe på loftet var der rotter - mange. Vi listede os op af trappen og sad musestille på de øverste trin og iagttog rottelivet. Af og til hændte det, at en rotte forvildede sig ned fra loftet.

Jeg mindes min mor - i sit pæne kirketøj - med en stor ildrager i hånden i kamp med en rotte i spisekammeret. Hun nærmest græd af ophidselse.

Men ellers var der hyggeligt i den gamle præstegård med kakkelovne, tørverøg, petroleumslamper og pumpe i gården."

En gammel bolig er ikke billig

Anne Marie som præstekone.

Anne Marie var ikke utilfreds med at bo i den gamle præstegård i Vorde. Tværtimod skriver hun til søsteren Dinne d.8/6 1907 følgende:

”En gammel bolig er ikke billig at bo i, og dog holder vi på den – så længe vi kan – ved gode reparationer, at vi ikke skal blive nødt til at bygge en ny, den vi naturligvis ikke skal betale, men dog forrente og afdrage, så huslejen på den vis let kunne løbe op til 800 kr. årlig. - (Pastor Holm i Sahl – Vinderup betaler årlig 1200 kr på den måde).

Hvert år kommer provsten med 3 mand og afgør, om huset kan stå eller falde! Han kommer nu den 19. juni. ....Nå, nu er jeg blevet noget hærdet mod alle den slags anfald...”

Denne årlige kamp bliver noget lettere, da den gamle provst går på pension, og Frederik indsættes som provst for Rinds-Nørlyng Herred d. 13. august 1912.

Nu er det ægtemanden Frederik Tønnesen, der kommer med tre mand og skal være med til at afgøre, om den gamle præstegård kan

stå eller falde.

I 1919 bliver det gamle hjem revet ned, og familien når lige at flytte ind i en helt nyopført præstegård, inden Frederik i 1921 får ny stilling som sognepræst i Ribe.

Fire piger og én dreng

Fra venstre: Jørgen, født 1910, Frederik Tønnesen, på skødet Grethe født 1916, bagved Elinor, født 1906, Anne Hedvig, født 1907, Sara, født 1911 og Anna Marie Tønnesen.
Foto fra omkring 1919.

Anne Marie og Frederik får i alt 5 børn.

Elinor er født i Vinderup d. 8. maj 1906.

De efterfølgende fire børn fødes i Vorde.

Anna Hedvig 23. august 1907

Jørgen 14. juni 1910

Sara 10. nov 1911

Johanne Margrethe (Grethe) d. 14. februar 1916.

Om livet som barn i en præstegård fortæller Anna Hedvig:

”Der blev holdt søndagsskole i Kølsen missionshus, og vi børn blev sendt derved søndag eftermiddag. Det var en lang travetur.

Et sted på vejen i en lavning var der en brønd; og her stod gerne nogle drenge og fangede tudser, som de smed efter os. Vi åndede lettet op, når vi var sluppet igennem dette farlige sted.

Søndagsskolen blev ledet af Jens Jensen fra Vorde og Stine og Petrea hjalp til. Jens Jensen fortalte bibelhistorie og bagefter fik vi så en opbyggelig historie.

Vi kunne altid regne ud, hvordan den endte, hvis man bare var from og god, så blev man frelst enten fra at drukne eller fra at gå vild i skoven, eller hvis ulykken var ude, og der kom en ulv.

Senere slap vi for Kølsenturen mod at vi gik i kirke om formiddagen - noget skulle vi, men det varede knap så længe, og så havde vi søndag eftermiddag til eget brug.”

Folketælling og økonomi

Anne Marie og en de to tjenestepiger.

I folketællingen fra 1916 kan vi se, at familien foruden Frederik, Anne Marie, de fire børn (optællingen er foretaget i januar og Grethe bliver først født i februar) består af to tjenestepiger på henholdsvis 25 og 20 år samt en gammel kone på 76 år. Samme folketælling indeholder også oplysninger om familiens skattepligtige indkomst. Heraf fremgår det, at

Frederiks provsteløn er på 4800 kr, hvoraf der betales 343 kr i stats- og kommuneskat.

De to tjenestepiger får hver 300 kr. i årsløn og betaler af dem 5 kr. i skat.

Den gamle kone Stine aflønnes med kost og logi.

Frederik har fået den nævnte løn siden 1912, hvor han bliver provst for Rinds og Nørlyng Herred.

Til sammenligning ses det i folketællingen fra 1916, at deres gode venner lærer Østergaard med seks børn tjener 1620 kr om året.

Heraf betales 31,60 kr i stats- og kommuneskat.

Lærer Østergaards hushjælp udgøres af en tjenestepige på 16 år, som aflønnes med kost og logi.

Kvindernes Liga for Fred og Frihed

Anne Marie holder foredrag om *Danske kvinders Fredskæde* under Første Verdenskrig.

Omkring første verdenskrig engagerer Anne Marie sig i foreningen Danske Kvindernes Fredskæde. De søgte kontakt med tilsvarende grupper i andre lande og opfordrede deres medsøstre til at slutte sig sammen og kæmpe for:

- afskaffelse af krig som redskab for staternes politik
- fjernelse af krigens årsager
- skabelse af et internationalt retssamfund.

Hun bliver stærkt engageret i dette arbejde, får tillidsposter og er den 30. maj 1917 i Ribe, hvor Danske Kvinders Fredskædes første love bliver vedtaget på et fællesmøde mellem repræsentaskabet og Sektionen. Til stede ved mødet var:

- Borgmesterfrue i Ribe Selma Bruun
- Thora Daugaard

- redaktør Gyrithe Lemche
- den finsk fødte lærer Eva Moltesen
- Hedvig Sonne Hald
- formanden Clara Tybjerg
- læreren og præstefruen Anne Marie Tønnesen

Alle i denne gruppe kommer i den følgende tid til at præge fredsarbejdet i Danmark.

Anne Marie får en vigtig rolle og rejser som aktiv foredragsholder rundt i hele landet.

Dette arbejde optager hende i mange år frem til anden verdenskrig.

Latinskolen i Viborg

Anne Hedvig og Elinor

I 1919 er Elinor 13 og Anna-Hedvig 12 år. Skal de fortsætte skolegangen, må de tage til Viborg. Men for at komme ind på Latinskolen, skal de bestå en særlig adgangsprøve, som Anne Marie kan forberede dem til.

De to døtre består optagelsesprøverne og bliver elever på Viborg Katedralskole. Om det skriver Anna-Hedvig:

"Der var ingen direkte vej fra Vorde til Løgstrup. Det fik vi at føle på vores krop, da vi blev optaget i 2. mellem på Viborg Katedralskole.

Om sommeren cyklede vi til Viborg, men om vinteren måtte vi med tog fra Løgstrup. Vi skulle hjemmefra ti minutter over seks hver morgen – også lørdag - for at nå toget lidt før syv i Løgstrup.

Med en flagermuslygte i hånden vandrede vi i mulm og mørke ned til Søren Olsen og derfra ad Jernbaneskinneerne til Løgstrup, og det var lige så mørkt, når vi vendte samme vej hjem..."

Afstanden fra Vorde til Viborg udgør efterhånden et voksende problem for familien. Anne Marie og Frederik begynder derfor at undersøge, om der er ledige præstestillinger i nogle af de større byer, der har gymnasieskoler.

Hvis Frederik kan blive præst i en af dem, vil det betyde, at de slipper for nogle af de økonomiske og praktiske problemer, der er i forbindelse med børnenes transport til og fra skolen.

Ribe 1921-1929

Anne Marie befinder sig godt i Ribe

I 1921 får Frederik ansættelse som sognepræst ved Sct. Catharinæ Kirke i Ribe, og børnene bliver efterhåndе alle optaget på Ribe Katedralskole. Det kommer til at betyde at

Elinor får realeksamen og senere i 1928 lærereksamen fra Ribe Statsseminarium

Anna Hedvig bliver nysproglig student 1926

Jørgen matematisk student 1929

Sara samme år klassisk sproglig student med udmærkelse ligesom moderen.

Familien bor otte år i Ribe. De sidste to år er Frederik stærkt svækket af sygdom, og det tvinger ham til at søge et mindre krævende embede.

Anne Marie er i disse år blevet mere og mere optaget af foredragsvirksomheden i fredsbevægelsen. Medlemstallet i foreningen er steget, og hun får venner og kontaktpersoner overalt i landet.

Hjemme hjælper Anne Marie børnene med lektier og sørger for, at de møder velforberejdede på skolen, hvor de alle klarer sig fint. Anne

Marie spiller klaver og violin og giver også alle børnene mulighed for at få musikundervisning.

Der er gang i musiklivet i Ribe. Den berømte organist og komponist Rued Langgaard er domorganist i Ribe, og på seminariet underviser komponisten Oluf Ring, som er en af Elinors inspirerende lærere.

Farvel til Ribe

Min fætter Uffe udenfor Anne Marie og Frederiks præstebolig i Bispestræde, Ribe.
Her blev Frederik Tønnesens kiste ført forbi ved hans begravelse i 1933.
Foto fra fætter-kusinetræf 2006

Mens Anne Marie blomstrede i Ribe, gik det ikke så godt for Frederik. Hans helbred har som nævnt ikke været for godt og arbejdet i Ribe måske for omfattende, så derfor søgte han et mindre krævende embede i Taarup Kvols med bolig i Dalsgaard Præstegård. Viborg Stifts Folkeblad skriver ved Frederiks død i 1933 følgende i nekrologen:

"..I de sidste Ribe-år meldte hjertesvaghed sig. En dag blev han syg på prædikestolen, og man forstod, at han måtte skåne sig mere end før.

Han søgte derfor bort fra det store byembede og tilbage til den lille landsby.

I 1929 kaldtes han til at være sognepræst for Taarup og Kvols med bolig i Dalsgaard præstegård."

Anne Marie og Frederik drager afsted fra præstegården i Ribe samme måned, som Jørgen og Sara bliver studenter.

Sølvbryllup 1929

Sølvbryllup i Dalsgaard præstegård. Fra venstre: Elinor, Anne Marie, Jørgen, Frederik, Anna Hedvig, Sara og forrest Grethe

Anne Marie og Frederiks sølvbryllup holdes i Dalsgaard præstegård 28. juli. Alle fem børn er med og Sara, der lige har bestået klassisk-sprogelig studentereksamen holder tale i et fornemt heksameter (Heksametret består af seks daktyler (dum da da) - den sidste forkortet.

Her fremhæver hun den aktive mor, der forstår at sætte hele familien i sving.

Saras far Frederik hedder i heksameteret *Ferdinand*. Sara fremsiger bl.a.:

*"...således vil jeg nu her en tak fra flokken frembære
til de to værdige gamle - den lysblåøjede moder!
Alt som en ungmø endnu hun trods årenes gang kan sig røre
oppe og nede og ude og inde man hende bestandig kan træffe.
Flokken den hele hun også forstår at sætte i sving og i arbejd:
Jørgen kom hid og hug dog det brænde lidt snarligt!
Grethe, i dag du ordentlig alle kræfter må bruge,
20 par snavsede sokker der står i det herlige bryggers!
Ferdinand, tror du den hele dag du i sofa hjørnet kan snue,
Nej! Ferdinand, du må ud og lure på musen den rappe..."*

Samme år starter Elinor som lærerinde i Sdr. Omme.

Anna Hedvig fortsætter cand.mag. studiet i København med fagene engelsk og kristendomskundskab.

Jørgen begynder dyrlægestudiet på Landbohøjskolen.

Sara, der har fået udmærkelse til den klassisk sproglige studentereksamen begynder cand.mag. studiet med fagene græsk og latin.

Grethe er 13 år, skal snart konfirmeres og fortsætter skolegangen i nye omgivelser, som ikke har de samme skoletibud som hendes søskende havde i Ribe.

Ældste datters bryllup 1932

Elinor og Hans Wagn Rasmussen

I disse år mærker Anne Marie for alvor, at børnene er ved at flyve fra reden.

Elinor bliver fast vikar i Københavns Kommunale Skolevæsen 1930 og huser i sin lejlighed på Nørrevold både Jørgen og Anna Hedvig - en overgang også Sara, der alle tre er i gang med deres studier.

Anna Hedvig holder kandidatfest december 1931, bliver gymnasielærer og får hurtigt ansættelse i Hillerød.

Jørgen uddanner sig som dyrlæge på Landbohøjskolen og møder Kirsten, der har fast job som kontorassistent i København.

Sara har udvidet sit cand.mag. studium med faget fransk, da der i disse år er en overproduktion af kandidater i fagene græsk og latin.

Grethe er efterladt i Dalsgaard Præstegård, hvor hun føler sig ensom og til daglig ofte kun har selskab af den engang imellem ret verdensfjerne far.

Økonomisk er det ikke meget at rutte med, hverken hos børn eller forældre.

Frederik har i 1928 været et par måneder på en bekostelig rekreation på Hotel Minerva ved Sorrento i Italien.

Flytningen fra Ribe og sølvbrylluppet i Dalsgaard har medført store udgifter, men selvom pengekassen er tom, holder Anne Marie fast på, at Elinors bryllup med sognepræsten Hans Wagn Rasmussen

skal holdes i Dalsgaard præstegård, og alle Elinors søskende i København skal med.

De svarer:

København d. 18/1 - 1932.

Kære Hr. Provst Tønnesen og Hustru!

Det er os en stor Ære at have modtaget deres såvel hjertelige som elegante Indbydelse til Deres Datters Vielse til Sognepræst H.W. Rasmussen i Taarup Kirke.

Såfremt indbydelsen kun gælder Middagsmaden Søndag d. 7. Februar, ser vi os desværre nødsaget til at tage et vist Forbehold.

I håb om, at Værterne godhedsfuldt vil sørge for vores påklædning, er vi deres altid forbundne,

*Jørgen, Sara og Anna Hedvig Tønnesen,
stud.hest, cand. stud.*

Frederik dør 1933

"Frederiks helbred bliver dårligere og dårligere. I en omtale af Frederiks sidste tid beretter Anne Marie i Viborg Stifts Folkeblad:

"Da han onsdag d. 10. maj blev klar over, hvorhen det bar, lagde han alt til rette og tog roligt og kønt afsked med de af hans nærmeste, der kunne være til stede ved dødslejet.

Hans sidste tanke gjaldt hans eneste barnebarn (Bodil), en lille datterdatter, født i Sandager præstegård i den ældste datters ægteskab med pastor Hans Wagn Rasmussen.."

Frederiks død og begravelse 1933

Ældste datter og barnebarn på fire uger når ikke frem, inden Frederik dør d. 10. maj 1933 på Viborg Sygehus.

Anne Marie holder en tale d. 13. maj inden kisten føres ud af hjemmet i Dalsgaard præstegård. Hendes tale bliver gengivet i Viborg Stifts Folkeblad. Hun siger bl.a.:

"Netop i disse dage for 4 år siden tog I mod os i Taarup og Kvols. I vidste, at præsten var for syg til at fortsætte sit arbejde i Ribe by, og I valgte ham alligevel.

Inderlig tak for det.

I gav vor far den arbejdsplads, der gjorde, at han kunne holde lidt endnu til sit arbejde..."

Lærer Østergård fra Vorde skrev i samme avis:

.." Han var en hjemmets menneske, der gerne ville hygge sig med hustru og sin begavede og dygtige børneflokk. Læsning, sang og god samtale prægede provstens hjem..."

Kisten føres samme dag til Sct. Catharinæ kirke i Ribe, hvor begravelsen holdes søndag eftermiddag den 14. maj. Aviserne refererer hele forløbet og skriver bl.a...

"(højtideligheden fandt sted) under ualmindelig stor deltagelse..Kisten blev herefter ført ud af kirken og forbi Provst Tønnesens gamle præstebolig i Bispestræde til kirkegården, hvor den lokale præst forrettede jordpåkastelsen."

Herefter nævnes alle de personer, institutioner og forsamlinger, der sendte blomster og kranse til Frederiks bære.

Om aftenen holdes ensammenkomst på Ribe Seminarium med taler og salmer.

Fru Tønnesen sluttede med salmeverset:

*Jesus, dog hos dig er trøst,
hver dit ord er håbets røst.*

Enke 1933-1951

Anne Marie lukker hønsene ud i Dalsgaard præstegård

Kort tid efter begravelsen skal Anne Marie forlade Dalsgaard præstegård og finde et nyt sted, hvor hun kan slå sig ned. Hun flytter til Hillerød, hvor hun kan bo hos Anna Hedvig, der er adjunkt på byens gymnasium.

Jørgen, der studerer på Landbohøjskolen bliver indlagt på hospitalet med tuberkulose - en livsfarlig sygdom på den tid.

Sara sejler til Grønland.

Anne Marie er nu enke, og hvor hun færdes, bliver hun tiltalt med *provstinde Tønnesen*.

Hun bor som tidligere nævnt en del af perioden 1933-1936 hos datteren Anna Hedvig, der som færdiguddannet cand. mag. i engelsk og religion har fået stilling på Hillerød Gymnasium.

Det har ikke været nemt at få arbejde, fordi antallet af arbejdsløse cand.mag'ere topper i disse år.

Indenfor gymnasieskolen var der 750 embeder og i 1933 anslog man, at der var 2-300 ledige cand.mag'ere. Da der kun blev ansat 45 pr. år, var der rift om stillingerne.

Omkring 1934 opdager Jørgen på Landbohøjskolens laboratorium, at han har tuberkulose. Dengang en frygtet sygdom, fordi den ofte havde dødelig udgang. Han er næsten færdig som dyrlæge, men må

afbryde studiet og bliver indlagt på sanatorium. Her kæmper lægerne for, at holde liv i ham.

Kæresten Kirsten besøger ham, og gør hvad hun kan for, at han kan genvinde kræfterne.

Den grønlandske præst og kunstner Otto Rosing opfordrer på dette tidspunkt Sara til at tage med til Østgrønland som privatlærer for familiens børn, og i 1934 tager hun af sted til Angmagssalik. Her følger hun med den danske sygeplejerske Signe Vest rundt på sygebesøg i det store distrikt på hundeslæde, i båd og senere i egen kajak.

I 1936 kommer hun tilbage til København og bliver cand.mag. i latin og græsk fra Kbh.s Universitet.

60 års fødselsdag

På båden til Oslo. Fra venstre bagest Anne Hedvig, Elinor og Wagn. Foran dem Kirsten og Jørgen. Forrest Anne Marie og Grethe. Fotograf sandsynligvis Anne Hedvigs kæreste Kristian.

Anne Marie fejrer 60'års fødselsdag i Norge.

I 1935 bliver Anne Marie 60 år og børnene fejrer fødselsdagen ved at arrangere en hytteferie i Norge.

Foruden Elinor, Anna Hedvig, Jørgen og Grethe deltager svigerdatteren Kirsten (Jørgens forlovede) og Kristian (Anna Hedvigs forlovede) og Wagn (Elinors mand). Jørgen er kommet tilbage fra sanatoriet, men er stadig stærkt svækket af tuberkulosen.

Anne Marie skriver til søsteren Dinne i Skanderborg:

"Nu da Jørgen igen er frimodig og ved at være oppe, - nu først kan jeg skrive om alt dette. - Og jeg bliver vist aldrig færdig med at snakke derom, når vi ses."

..."Ved et særligt held fik han (Jørgen) og jeg køje på tilbagerejsen fra Norge. De var ellers alle forudbestilte, da vi bestilte billetter. Så vi to var velgemte, mens de andre lå og raslede rundt i storm og regn og søgang i samfulde 14 timer, men så tapre - hver især. -

Det vil jo blive mig vanskeligt senere at samle flokken om mig; den er for stor og for spredt, og mine rammer er for snævre; men jeg tror, det er lykkedes for mig ligesom at fremtrylle en stakket stund noget af den atmosfære, som bar vort hjem og

vore unge. -

*Derfor er mit hjerte fuld af tak for den sommer - og fuld af
forundring: at det kunne gøres. - "*

Dobbeltbryllup

På billedet ses Jørgen, Grethe, Kirsten, Anne Marie, Sara, Anne Hedvig og Kristian.

Anna Hedvig & Kristian og Jørgen & Kirsten holder bryllup.

I 1936 arrangerer næstældste datter Anna Hedvig og cand.teol. Kristian Eskildsen sammen med kontorassistent Kirsten Andersen og sønnen Jørgen et dobbeltbryllup på en Kro i Jylland.

Efter bryllupsfesten tager Anna Hedvig og Kristian til Bogø, hvor Kristian har fået arbejde som lærer.

Jørgen og Kirsten drager til Viborgeggen, hvor Jørgen får dyrlægepraksis i Hald pr. Højslev ved Skive.

Elinor og Wagn er flyttet til København, hvor Wagn er blevet residerende kapellan i Rødovre.

Hvad Grethe laver, ved jeg ikke nøjagtigt, men omkring dette tidspunkt bliver hun uddannet som sygeplejerske og arbejder under krigen på Københavns Kommunehospital.

Efter Anna Hedvig har forladt Hillerød skal Anne Marie finde et nyt sted at bo.

Hun mindes tiden i Ribe som sit højdepunkt i livet og ønsker derfor at vende tilbage til den gamle by.

Anne Marie i Ribe 1936-1941

Barnebarnet Bodil med sin livret OTA SOLGRYN. Et af Anne Maries originale nissebilleder.

Anne Marie bliver skuffet, da hun vender tilbage til Ribe, hvor hele familien tidligere var levede optaget af alt, hvad der skete af spændende ting i byen. Måske står virkeligheden ikke mål med dette erindringsbillede, for nu har hun ikke længere den samme tilknytning til byens overklasse.

Fredsbevægelsen nyder ikke samme opmærksomhed som i 20'erne. Der tales mere og mere om oprustning og fare for krigsudbrud i Europas nye diktaturstater, der nu omfatter Tyskland, Spanien og Italien.

Peder Helms, der senere bliver gift med Sara gik mellem 1935 og 1940 på Ribe Katedralskole. Der oplevede han Anne Marie holde foredrag om Kvindernes Liga for fred og frihed og fortæller, at kun få af kammeraterne troede at kvindernes fredsarbejde ville påvirke holdningen til de voksende krigstrusler.

Sara bliver i 1936 kontaktet af Ejnar Mikkelsen, der på det tidspunkt var inspektør i Østgrønland. Han beder hende om at blive børneforsorgsleder i Angmassalik. Dette område i Østgrønland var i 1935-36 hærget af en influenzaepidemi, der medførte, at henved 10% af grønlænderne døde, hvorved mange børn blev forældre- eller forsørgerløse.

Hun rejser derfor igen til Grønland og sender lange beskrivelser af oplevelserne hjem til moderen. Mens hun opholder sig i Grønland og på sine rejser i kajak og konebåd til de små bygder ser grønlandernes behov for hjælp til at bekæmpe epidemien beslutter hun at rejse hjem og starte lægestudiet på Københavns Universitet.

Anne Marie bor stadig i Ribe og er som pensionist aktiv på mange felter. Som tidligere nævnt kunne hun læse op, synge, spille klaver, strikke, lægge kabaler, men også tegne og male. Især hendes nisseserier med nissepiger, nissedrenge og nisse mænd, der spiste æbleskiver, spillede violin, trommer og tuba var populære i familien.

Hvert år til jul hængte hun traditionen tro de muntre nissebilleder op overalt i husets stuer. Nissebillederne blev beundret af besøgende og flittigt brugt som gaver til familie og venner.

Bedstemor med børnebørn

På billedet er Anne Marie i august 1938 gudmoder for barnebarnet Esben ved barnedåben hos datteren Elinor og svigersønnen sognepræst Hans Wagn Rasmussen i Hou på Langeland .

Anne Marie har på dette tidspunkt følgende børnebørn:

Bodil, født 1933 (forældre Elinor og Hans W. Rasmussen)

Esben, født 1938. (forældre Elinor og Hans W. Rasmussen)

Dorte, født 1937 (forældre Anne Hedvig og Christian Eskildsen)

Morten, født 1940 (forældre Anne Hedvig og Christian Eskildsen)

Wagns død 1941

Esben, Elinor, Bodil og min far Hans Wagn Rasmussen foran præstegården i Hou på Langeland.

I januar 1941 dør svigersønnen Hans Wagn Rasmussen. Han er præst i Hou på Langeland og som det er præsteenkers lod må Elinor forlade præstegården sammen med børnene Bodil og Esben.

Anne Marie hjælper datteren med at finde en lejlighed i København, hvor Elinor for ti år siden var ansat som lærerinde i Københavns Kommunale Skolevæsen.

Anne Marie underskriver lejekontrakten på en hjørnelejlighed med 6 værelser på Frederiksberg Allé 59, 1.th. Huset ligger lige ved siden af Betty Nansens Teateret og lige overfor den Franske Skole, som i 1945 bliver forvandlet til ruiner, da den ved en fejltagelse bliver bombet af Royal Air Force.

I den nye Lejlighed får Elinor plads til en del af møblerne fra præstegården på Langeland og tjener til huslejen ved at arbejde som løs vikar i Københavns Kommunale Skolevæsen.

Anne Marie og Elinor ansætter en hushjælp, der klarer madlavning, rengøring, indkøb, passer kakkellovnene og indimellem ser efter børnene.

Bodil starter i tredje klasse på Stevnsgades Skole, hvor det er lykkedes Elinor at blive tjenstemandsansat kommunelærer.

Hverdag på Frederiksberg

Elinor, Anne Marie og pigen frk. Elberling fotograferet foran indgangen til Frederiksberg Have omkring 1943.

Krigen medfører fra starten stor mangel på alle dagligvarer, og at elektricitet, gas og brændsel bliver rationeret. Det har Anne Marie oplevet før under første verdenskrig, så hun finder ud af at genbruge alle mulige kasserede materialer på opfindsom måde. Det, der før blev smidt ud bliver til lune skosåler, hækede bolde og andre nyttige ting.

Hun lærte mig som tidligere nævnt alle bogstaverne ved at klippe dem ud af ugeblade, aviser og reklamer og klistre dem op i rigtig rækkefølge som et ABC-hæfte. Anne Marie fortæller i et brev til sin søster om de to børnebørn:

"Børnene trives vel. Bodil som fisken i vandet! - Både i selve skoletiden og den lange march (10 stoppesteder!) til og fra skole.

Hun går til undervisning ekstra til radiokoret hos Lis Jacobsen, og hun får musikundervisning (klaver), men alt som en leg.

- Og drengen Esben er sund og kraftig og bakser med kost og skovl sammen med gadens kommunale fejermænd. Allerbedst når her er sne.

Han havde været lukket inde i en uges tid med lidt maveforkølelse - og dukkede så op igen med sit værktøj. Et

øjeblik efter kom han op og skulle have sin sparegris, for han havde 5 énører og 2 toører, som de havde skillinget sammen til ham...

Heldigvis har han stadig sin jævnaldrende legekammerat på Pile Allé 9."

Gammel Kloster

Sabotage. - Nogle af fabrikkerne. der lå i nærheden af mormors lejlighed producerede varer til tyskerne. Derfor sprængte danske sabotører en af dem i luften, så der en dag var udsigt til en enorm ruin på den anden side af vejen.

Omkring 1944 får Anne Marie en lejlighed i Gammel Kloster på Lersø Parkallé. Det er en institution for ældre i Københavns Kommune. Her kan hun få mad fra et fælles køkken og hjælp til vask og andre praktiske ting.

Min søster Bodil og jeg besøger hende ofte og går bl.a. i Irma for at hente kaffe og lignende ting, som hun skal bruge. I den lille lejlighed summer det af aktivitet, og man ser med det samme, at hun har gang i en masse spændende ting.

Begreber som faste spisetider tager hun meget let på. Hun gør plads til tallerkener, gryder og pander, når vi er sultne eller trænger til en pause.

Hun elsker at fortælle historier fra gamle dage eller noget hun har oplevet, og gør det på en måde, så man glemmer tid og sted. Selv når det begynder at blive mørkt udenfor, fortsætter hun fortællingen så vi glemmer at tænde lys og sidder og lytter i den eventyragtige skumring.

Lejligheden ligger i nærheden af Nørrebros gamle industrikvarter,

hvor nogle af fabrikkerne i krigens tid producerede varer til tyskerne. Det lykkedes danske sabotører at springe nogle af disse store fabriksanlæg i luften, så der en dag pludselig blev udsigt til en enorm ruin på den anden side af vejen.

Anne Marie bliver 70 år 1945

Frederiksberg Allé 59. Til venstre Betty Nansens Teater der senere skiftede navn til Allé Scenen.

Lige overfor Frederiksberg Allé 59 lå Den franske Skole, der blev bombet af englænderne 21. marts 1945.

Bombernes voldsomme eksplosioner bevirkede, at ruderne i nabohusene - især vores - blev knust og byens glarmestre nåede lige at få sat nyt glas i alle ruder inden mormors runde fødselsdag.

Den 3. juni 1945 bliver Anne Marie 70 år og fødselsdagen fejres hos datteren Elinor på Frederiksberg Allé. Børn og flere børnebørn og de møder første gang Saras kæreste Peder Helms, der ligesom Sara netop har bestået den medicinske embedseksamen.

Mormors 70 års fødselsdag var den første familiefest, jeg oplevede. Vi må have været 20-25 ved et langt bord i spisestuen. Mormor sad for bordenden, var veloplagt og holdt den ene festlige tale efter den anden. Mine to onkler Jørgen og Peder havde fundet ud af, at min mor havde gemt en stor ballon hjemmelavet hvidvin i pulterkammeret nede i gården.

Den havde hun lavet i sommeren 1940ovre i præstegården på Langeland, og den skulle de to onkler lige smage på. De blev glædeligt overrasket, da det viste sig, at den var krystalklar, duftende herligt og smagte godt.

Derfor blev den i al hast hældt over i kander og spande for til sidst at blive skænket op ved bordet i de voksnes vinglas. Det gav en helt speciel stemning.

Jeg havde godt hjulpet af min moster Grethe lavet en sang på 12

vers. Sangen havde jeg selv mangfoldiggjort ved brug af kalkerpapir. Så kunne man lave 3-4 eksemplarer ad gangen. Det tog tid, for man måtte skrive sangen af 4-5 gange og sørge for at trykke blyanten hårdt mod papiret, for at hvert bogstav blev aftrykt på alle siderne.

Hele livet igennem har Anne Marie skrevet mange breve hver dag. Hun har altid haft et stort netværk, og det vedligeholder hun næsten ligetil det sidste.

Når man ser brevene, lægger man straks mærke til hendes flydende, store, luftige og elegante håndskrift. Den er meget forskellig fra min morfars miniatyreagtige skrift. Hans prædikener er svære at læse, fordi bogstaverne er små og står sammenpressede tæt ved siden af hinanden.

Hjerneblødning 1949

Anne Marie i Vester Vedsteds præstegårdshave.

Anne Marie begynder at have problemer med helbredet, mens hun bor på Gammel Kloster. Hun skriver til søsteren Dinne d. 17/1 1948:

"Når jeg er for længe om at få pennen fat så skyldes det de årligt tilbagevendende ansigtssmerter, som tit kan komme flere gange i døgnnet - og som piner, mens de er der, og trætter øjne og sanser bagefter.

Nogen indflydelse har vejromskiftning også på det. De har i hvert fald holdt hårdnakket ved - lige (mærkeligt nok) til de sidste 2-3 dage, hvor jeg virkelig har været så godt som smertefri..."

Håndskriften er sikker, normal og flydende og uden tegn på forstyrrelser af nogen art.

I starten af 1949 får hun en hjerneblødning, kommer på hospitalet og derfra ud til datteren Elinor på Frederiksberg Allé.

Det er vinter og hendes seng bliver flyttet ind i stuen, så hun kan ligge i varmen tæt ved kakkeloven. Hun har i den periode flere hjerteanfald, der er meget smertefulde.

På et tidspunkt flytter Anne Marie til Vester Vedsted, hvor Anna Hedvig og Kristian indretter et værelse til hende i præstegården.

Anne Maries 75 års fødselsdag

Anne Marie ved symaskinen i Vester Vedsteds præstegårdshave.

Den 3. juni 1950 var mormors 75 års fødselsdag.

Dagen blev fejret i Vedsted præstegård, hvor min onkel Kristian og moster Anna Hedvig holdt en stor fødselsdagsfest.

Der var dækket op med et langt bord i spisestuen og tilstødende dagligstue.

Min mor, søster og jeg var rejst fra København til Ribe med toget og derfra med rutebil til Vester Vedsted.

Mormor holdt tale, men havde på grund af hjerneblødningen svært ved at mobilisere ordene i det ønskede tempo. Hun var svækket af sygdommen, men fik alligevel sagt det, hun gerne ville sige.

Anne Maries søster Tine, der havde været fotograf og som helt ung tjenestepige hos digteren Holger Drachmann, holdt en elegant og flydende tale med en række bibelske skriftsteder og smukke ord til Anne Marie.

Jeg havde lavet en sang med tre vers på melodien: Til pinse når skoven.

I første vers blev flaget hejst. Næste vers indeholdt ønsker om, at mormor blev 100 år og sidste vers sluttede med et langt hurra.

Der blev holdt den ene tale efter den anden, og vi mærkede

tydeligt, at alle gerne ville sige noget om, hvor meget vi holdt af mormor, og hvor meget vi kunne takke hende for.

Indlæggelse og rekreation

Anne Maries sidste sommer i Vester Vedsted.

Efter fødselsdagen er Anne Marie syg i perioder, og det ender med, at hun indlægges på hospitalet flere gange sidst i Århus, hvor hun bliver opereret for brystkræft.

Sara og Per arbejder stadig som læger i Grønland, men er i efteråret 1950 i Danmark. Her besøger de Anne Marie, mens hun er indlagt og følger hende bagefter tilbage til Vester Vedsted præstegård.

Sara skriver d.29/9 1950 til søsteren Dinne:

"Jeg kan fortælle dig, at vi i går har hentet mor hjem fra sygehuset, og at det er gået over forventning fint - operationssåret er fuldstændig lægt, så mor har ikke spor forbindelse på - og der er fri bevægelighed i armen - og mor kan færdes fuldstændig, som hun plejer - endnu har hun selvfølgelig ikke været ude, men hun længes meget efter det - og så snart vejret er godt igen, skal hun da prøve at gå en lille tur.

Vi har fået det ordnet sådan, at der kommer en sød sygeplejerske hver dag og hjælper mor. Sygeplejersken bor lige ved siden af - hun har selv et dårligt ben og kan derfor ikke gå i

arbejde.

Hun kommer hveranden dag om formiddagen og hjælper mor med at blive vasket osv. og hver anden dag om eftermiddagen - og vil så også gå en lille tur med mor, når det er vejr dertil."

Anne Maries sidste tid

Fra venstre Mormor, Bodil (ældste barnebarn med studenterhue), Bodils farmor, Elinor (Bodils mor), Bodils farfar, Kirstens mor, Kirsten (tante Kisse) og bogens forfatter 13 år gammel med Jørgen og Kirstens hund og forrest onkel Jørgen og tante Kisses to børn (min kusine og fætter) Anne Marie (Søs) og Hans Ulrik.

Søndag d. 8. juli 1951 og nogle dage frem er Anne Marie på besøg hos sønnen dyrlæge Jørgen Tønnesen i Hald ved Højslev. Hun skriver en hilsen til søsteren Dinne i Skanderborg:

"Kære Søster! Ja, nu er det ved at være slut her. I morgen drager vi ad Vester Vedsted til "nedenom og hjem!" over Herning - Grindsted - igen en ny vej for mig - og igen en lang tur foran os. I dag er de i Lundø, og jeg har siddet heroppe i vort Granly - endelig en dag med sol igen og har fået kaffen serveret der, men familien drog afsted med kaffekanden...

Morten er her på besøg og har taget denne ferietur alene efter endt lykkelig optagelse i 1. mellem i Ribe...

Jeg tror nok, at han længtes lidt i aftes efter en uges fravær og modtagelsen af et brev fra sin lillebror Uffe - det fineste brev skrevet af den lille splinternye skoledreng om kaniner og grævlinge -

kort: alt af interesse. Jo, det er nok mere end godt, at vi skal hjem i morgen - trods alle onkel Jørgens bilture.

Også Agnete *) skal med i morgen og er med i dag; hun kom i aftes cyklende fra sit arbejdssted: Hald ved Viborg, alle vegne

lige påskønnet og afholdt.... også mit hjerte har været roligere, og jeg er rødhudet som en indianer nu igen efter sol i dag. -

Ja, kære søster, det begyndte så godt i Skanderborg takket være Gud for solen og mennesker for omhu...

Bodil har været her med huen (studenterhuen se foto) + flidspræmie fra sin græsklærer samt hele familien fra Viborg - også Esben, der sammen med Morten konkurrerer om morbror Jørgens gunst og bilkørsel!

Jeg glæder mig til ro igen, men frygter også lidt for den. "For lidt og formeget fordærver".

Ja hils nu i Skanderborg fra mig og sig dem tak fra mig, som jeg mødte.

Kærligst lev vel!

Din Anne Marie."

*) Agnete Naparduko er grønlander og kom som 16 årig tuberkulosepatient til Danmark omkring 1940. Krigen forhindrede hende i at rejse tilbage til familien i Grønland og Sara, der nu boede i København tog sig af hende.

Nete blev lige fra starten et højtelsket familiemedlem af Saras søskende og deres børn. Hun blev uddannet ergoterapeut, blev gift med en læge og boede til sin død i Bagsværd med sin mand og to børn.

Anne Marie i Vester Vedsted 1951

Anne Marie i Vester Vedsted præstegård. Bag hende de to ældste døtre Anna Hedvig og Elinor

Anne Marie sender et julekort fem dage efter d. 13/7 1951. (Det har været det eneste brevpapir hun kunne finde.) Hun skriver:

"Kære moster Dinne!

Kl. 5 eftermiddag er bilen nu draget til Hald igen med den kære last, efter vi har tilbragt dagen her i fællesskab, fryd og gammen.

Vor kære Anna Hedvig har overgået sig selv for store og små - utrættelig og omsorgsfuld. I morgen kommer Elinor og overtager huset, mens hele præstefamilien drager afsted pr. cykler og vandrehjem på ubestemt tid dvs 2-3 uger.

Bodil og Esben er her allerede og bliver naturligvis sammen med deres moder;

jeg er naturligvis oplivet af det gode sammenspil i søskendeflokken..

Kærligst lev vel!

Din Anne Marie."

Begravelse fra Vester Vedsted Kirke

Vester Vedsted præstegård og kirke. Mormor boede i præstegården til sin død. Her blev hun lagt i kisten, som blev lukket, efter vi alle havde taget afsked med hende. Efter højtideligheden blev kisten båret op i kirken.

I efteråret 1951 får Grethe stilling som sygeplejerske på Hvidinge Hospital, der ligger 4-5 kilometer fra Vester Vedsted.

Hun bor i denne tid i samme stue som Anne Marie i præstegården. Anne Marie er træt og afkræftet og tilbringer stort set hele dagen i sengen. Derfor kan det knibe med at sove om natten, og hun føler sig mere tryk, når Grethe er i nærheden.

Hen på morgenstunden onsdag den 10. oktober er der blevet helt stille i stuen, og Grethe opdager, at Anne Marie er død.

Samme dag får familien (Sara og Per er på Grønland) besked om dødsfaldet, og senere bestemmes det, at Anne Marie skal begravnes lørdag den 14. oktober.

Denne dag samles Anne Maries børn, svigerbørn og børnebørn i stuen, hvor hun ligger i en åben kiste, og jeg ser for første gang i mit liv et dødt menneske.

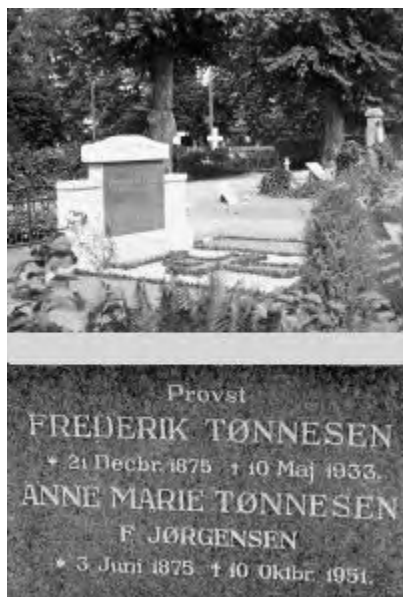
Før kisten lukkes og låget skrues fast, synger vi alle salmen "Sov sødt barnlille", som var børnenes godnatsalme i Vorde. Jeg kan stadig se stuen for mig, når jeg hører verset:

*"Guds fingrene grande
slog kors for din pande,*

*Guds Enbårnes røst
slog kors for dit bryst,
thi skal ingen djævel dig skade;
nu kan i din dåb
med saligheds håb
din sjæl og dit hjerte du bade."*

Kisten føres til Ribe

Tekst på gravsten:

Provst

FREDERIK TØNNESEN

*21. December 1875 + 10. Maj 1933

ANNE MARIE TØNNESEN

F. JØRGENSEN

* 3. Juni 1875 + 10. Oktober 1951.

Svigersønnen sognepræst i Vester Vedsted, Kristian Eskildsen holder begravelsestalen, hvor han bl.a. siger:

"Det menneskeliv, som her er levet til ende, har været over al måde rigt og lyst og lykkeligt.

Lige fra hendes første famlende forsøg på at bygge en selvstændig tilværelse op som syttenårig lærerinde i Seem skole over ungdomsårene i Tarm og Vinderup til de modne år som præstekone i Vorde, Ribe og Tårup.

Især årene her i Ribe blev hendes livs oplevelse. Hun elskede denne gamle by – for dens monumentale domkirke, der var Sct. Catharinæ menigheds asyl i alle deres virkeår her – for dens mennesker – og først og sidst for den gerning, som hun fandt at tjene i her, ved sin mands side, blandt de børn, som her voksede til.

Her stod hun midt i sin flok og midt i sin gerning med sine rige evner i fuld udfoldelse.

Her kunne hun juble over den lod, der var hendes!

Her kunne hun ud af sin indlevethed i bibel og salmebog finde rammende udtryk, der gik til hjerte!

Og her brændte hun for det, som var stort for hende selv – ikke mindst den fredssag, der stod som tidens store hovedopgave!

Ikke underligt, at hvor bugtet hendes livsvej end tegnede sig i de sidste urolige år, så droges hun altid mod denne by og venner her.

Og hun var lykkelig over i sine sidste år at bo den så nær.

Men ind i den lyse vævning blandede sig mørke tråde. Med sorg måtte hun bryde op fra Ribe, da det var uundgåeligt. Endnu hårdere var det for hende så tidligt at miste sin gode livsledsager.

Og så var det tungeste måske de anfægtende tanker i livsaftenen, hvor magtesløsheden tyngede hende, og hvor hun syntes, at hun ikke gjorde fyldest...."

Efter højtideligheden i Vester Vedsted kirke blev kisten ført til Ribe, hvor den blev sænket ned i en grav ved siden af ægteemanden Frederik Tønnesen.

Kirkehistorie

Frederik Tønnesen (1929-33)

Fra kirkehistorie om Tårup-Kvols pastorat.

Provst Frederik Tønnesen blev på sine ældre dage nr. 30 i pastoratet. I modsætning til mange af de tidligere nævnte præster, der begyndte deres gerning i pastoratet for så at gå videre, så slutter pastor Tønnesen sin livsgerning her. Altså en erfaren mand, men det blev kun til 4 år.

Han bliver udnævnt til embedet 20. marts 1929.

Han er født 21. december 1875 i Hjørring. Hans far var præst ved Sct. Hans kirke (død 1901). Tønnesen blev student fra Aalborg 1894 og kandidat 1900. Han blev hjælpepræst i Saltum (hos faderen) november 1900, og samme stilling havde han i Brylle 1902-04. Derefter var han privat skolebestyrer i Vinderup, indtil han den 12. september 1906 udnævntes til sognepræst i Vorde-Fiskbæk-Romlund. Den 13. august 1912 udnævntes han til provst for Rinds-Nørlyng herreder. I 1921 udnævntes Tønnesen til sognepræst ved Sct. Catarinæ kirke i Ribe.

Det ejendommelige er bare, at han aldrig kom til at prædike i sin egen kirke, da den var under reparation i årene indtil 1929, da han

flyttede til Tårup. Tønnesen døde 10. maj 1933 i Tårup.

Den 28. juli 1904 blev Tønnesen gift med Ane Caroline Marie Jørgensen, der er født 3. juni 1875 i Århus. Hun er datter af husejer Jørgen Winther Jørgensen og hustru Elisabeth Jensen. Fru Tønnesen døde 10. oktober 1951 i Ribe, hvor hun flyttede til, da hun rejste fra Tårup. Der var 5 børn i ægteskabet. Datteren Anna Hedvig Eskildsen, f. Tønnesen har skrevet om sin fader.

Tønnesen var vellidt. Om sin tid i Vorde skriver han: "15 lykkelige præsteår har jeg oplevet her". I lærer Østergaard Nielsens mindeartikel ved hans død hedder det: "Han ville gerne finde det bedste i alle retninger, hans prædikener var altid vel underbyggede, og de var en hjælp og trøst for mange. Som skolemand var provsten en af vor tids bedste og mest forstående, både over for børn og lærere."

Lad os da høre eller læse en prædiken af Tønnesen holdt 27. maj 1917 i Romlund og Vorde kirker:

Baade Jul og Paaske har noget ejendommeligt gribende ved sig, ogsaa for Mennesker uden levende Forbindelse med Frelseren. Men med Pinsen er det anderledes, for den er i ganske særlig Forstand Menighedens Fest, og den kan ikke fattes uden man har Vilje til at lade sig drage til den kristne Menighed.

Da derfor paa den første store Pinsefest de mange, hos hvem Peters Forkyndelse fandt Jordbund og kaldte det store Spørgsmaal frem: Hvad skulle vi gøre, og de var blevet henvist til igennem Daaben at faa Syndernes Forladelse og Helligaandens Gave, saa oplevede de Pinsens store Velsignelse, saa fandt de sig som Medlemmer af det nye Samfund og fandt deres store Glæde ved det.

Men de mange udenfor, som ikke havde Vilje til at lade sig drage, forstod intet deraf og havde kun Spottens Ord til Rede og sagde: De er fulde af sød Vin. Og saadan har det været siden da, at Pinsens Aand er virksom overalt, hvor der er Mennesker, der hjerteligt antager sig den troværdige Tale, at Jesus Christus er kommet til Verden for at gøre Syndere salige.

Men selv der hvor Mennesker tror Jesus Christus, som den for os korsfæstede og opstandne, kan der være saa lidt Forstaelse for

Pinseaandens Gerning, og det kan hænge sammen med, at det, der skete paa Pinsedagen, opfattes som om det kun angik Apostlene og ikke gentager sig mere. Men Guds Aand har virket i al Menighedens Liv og ikke mindst herhjemme i den danske Menighed har den hjulpet Mennesker til Lys over Herrens Gerning iblandt os, over de Gaver, han i sit Ord og sine Naademidler har givet Menigheden, for at kende Pinseaandens Gerning i sig. det er at fornemme Kristenlivets Velsignelse.

I et af hovedværkerne i dansk Litteratur skildrer Digteren os en Moder, der hjælper sin lille Dreng med at forstaa, hvad det er være. Hun peger paa Livet omkring dem, paa Fuglene, der synger og flyver og sørger for deres Unger, paa Træernes Liv, paa det at fornemme Livets Kræfter, det er at være, men til sidst tager hun sin lille Dreng op paa Armen og siger:

Naar dig, min lille Dreng, jeg har paa Armen
og beder i den samme Stund en Bøn
for dig og for mig selv og mine kære,
da bedst jeg føler, hvad det er at være.

Det at fornemme Livet, leve det i bedste Overensstemmelse med sit Kald, det er at være. Men det som Pinseaanden hjælper Mennesker til nu som i Aposteltiden, det er at kristeligt set lære os, hvad det er at være, at fornemme Evighedslivets Kræfter, at kende Kristenlivets Velsignelse under Livets forskellige Kaar.

Vi skal komme og tage Bolig hos ham" saaledes forjætter Jesus, og det var denne Forjættelse, der opfyldtes paa Pinsedagen. Eller med et af Apostelen Paulus' Udtryk: Kristus lever i mig. Det var det forunderlige rige ved Apostlenes Liv og Vidnesbyrd, at det kunde siges om dem alle, at Kristus levede i dem. Det er et Vidnesbyrd om, hvilken Magt Guds Aand havde. Og ikke saaledes, at det satte et Præg af Ensartethed over dem, men trods den dybe Enhed i Troen, saa er det let at se, at de hver for sig har deres ejendommelige Særpræg.

Og denne Forjættelse vil Herren stadig opfylde hos alle dem, der elske ham og holder hans Ord dem vil han give den Helligaands Gave, alt som det passer for Mennesker, og alt som Mennesker kan

modtage og bruge. Men midt i al Mangfoldigheden er der dog et, der er fælles for alle. Og det er den Virkning, Jesus taler om, dér bliver Følgen af, at han kommer og tager Bolig i vore Hjerter ved Helligaanden. Det er udtrykt i Ordet: Fred lader jeg Eder, min Fred giver jeg Eder. Alle dem, hvem Guds Aand er virksom i, gør Guds Aand til Fredens Børn. At være Fredens Børn vil ikke sige at være stilfærdige, men noget langt mere. Den Fred, Jesus giver, maa altid ses paa den baggrund, som er Livets Kamp, og det kan ikke nytte at lukke øjnene for den Kamp, der uafsladeligt føres mellem Livets og Dødens Kræfter. Og her kan vi ikke trøste os med, at det gode dog er stærkere end det onde. For staar Kampen mellem Døden og os, og vi ikke har andre Kræfter at sætte imod den end vort faldne og syndige Liv, saa bliver Døden os for stærk. Men hvor Mennesker elsker Jesus, der strider de den store Strid mod alle Dødskræfterne, og der giver han ved sin Aand ny Kraft til at stride den Livets Strid med Vished for, at det ikke skal blive Dødskræfterne, men Ham, der vinder Sejr. Det er det, der gemmer Fred i sig. Derfor er Pinseaanden for Mennesker, der staar midt i Livets Strid og føler den - Han vil hjælpe Mennesker til at sejre i den, til ret at leve som Fredens Børn.

Amen

Skriftlige kildematerialer

- Brevveksling mellem stud. teol. Frederik Tønnesen og lærerinde Anne Caroline Bolette Marie Jørgensen 1899 - Afskrift på maskine udført af datteren Anna Hedvig Tønnesen gift Eskildsen.
Elektronisk PDF-udgave af alle breve
red. Esben Wagn Rasmussen
- Breve fra Saltum Præstegård år 1900,
Tekstbearbejdning og billedvalg Dorte Hune, Munkevej 4, Tvis, 7500 Holstebro og Esben Wagn Rasmussen, Øresundsvej 144 F, 2.th, 2300 København S.
Egnssamlingen, Lokalthistorisk Arkiv & Museum for Pandrup Kommune, 2004
- Minder fra århundredes første del i Vorde Præstegård,
Anna H. Eskildsen f. Tønnesen,
Duplikeret
- Slægtsbog for efterkommere efter Jørgen Winther Jørgensen, husmand i Kalhave, Hornborg Sogn født 1817.
med anetavle for Jørgen Winther Jørgensen syv generationer (til slutningen af 1600 tallet og begyndelsen af 1700 tallet).
- Efterkommere af Ane Bolette Caroline Marie Jørgensen f. 1875.
- Dansk Slægtsforskning, Fredericia 1978
Stamtavle over slægten Petri (udarbejdet af Niels Petri).
Kbh. : Rhodos, 1995. - 271 sider : ill. 99.9 Pe 88 p
Hovedbiblioteket Frederiksberg, Læsesal
Genealogisk samling
Udlånes ikke

- Det danske Fredsakademi
Kronologi over fredssagen og international politik juni 1934
06/02/1934
- Kvindernes internationale liga for fred og frihed afholder fredsdagen.
DR1 med indlæg fra Marie Risegaard-Jacobsen, Anne Marie Tønnesen, Elvine Clausen, Benny Cederfeld de Simonsen, Anne Viking, Thora Daugaard og Helmer Rosting. Haue, Harry,
- Almendannelse som ledestjerne.
En undersøgelse af almindannelsens funktion i dansk gymnasieundervisning 1775-2000.
Disputats 2003.
(Læs bl.a. om arbejdsløshed blandt cand. mag'er i 30'erne, elevens tidsforbrug til skolearbejde og prioritering af fagene).
- Sara Helms (1911 - 1999) Helms, Sara Elisabeth Frederikke,
<http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/398/origin/170/query/helms/>
Dansk Kvindebiografisk Leksikon
1924 biografier om Danmarks mest betydningsfulde og berømte kvinder fra middelalderen til i dag.
Trykt udgave af DKL
udkom løbende i perioden 2000-2001 på forlaget Rosinante.

Billeder, fotos, grafik mm

- Mappe med fotos af Anne Bolette Caroline Jørgensen, f. 1875, under forberedelse
- Mappe med tegninger af Anne Bolette Caroline Jørgensen, f. 1875 under forberedelse
- Mappe med fotos af lokaliteter med tilknytning til af Anne Bolette Caroline Jørgensen, f. 1875 under forberedelse

Efterslægt

Sommeren 1954 tre år efter Anne Maries død besøger hendes børn med ægtefæller, 8 børnebørn og to søstre Vorde Kirke.

På vejen til Vorde Kirke passerer de fire af Frederiks andre kirker: Romlund, Fiskebæk, Tårup og Kvols.

Sommeren 1957 er Anne Maries børn samlet i Vester Vedsted præstegård. Fra Venstre: Kristian, Anne Hedvig, Kirsten, Jørgen, Elinor, Peder, Sara, Viggo og Grethe.

Fætter-kusinetræf

Foto fra fætter-kusinetræf i Henne 2017

Anne Marie Tønnesens børnebørn mødtes til det første fætter-kusinetræf i 2001 på Middelfart Feriecenter.

Formålet var i første række at få lært hinanden bedre at kende.

Næste træf i 2006 blev afholdt i Ribe, hvor Uffe og Bodil stod for arrangementet, som bl.a. omfattede et besøg på Mandø, gensyn med Vester Vedsted, præstegård, kirke og Anna Hedvig og Kristian Eskildsens gravsted.

Senere vandring gennem Ribe by med besøg på Anne Marie og Frederik Tønnesens gravsted, Elinor, Anna Hedvig, Kristian, Jørgen, Sara og Peders gamle Katedralskole, præstegården i Bispestræde og Sct. Catharinæ Kirke, hvor Frederik var præst.

Der blev talt om de mange forskellige begivenheder som vores forældre huskede fra deres barndom. Historier som vi alle kendte i forskellige variationer.

Lignende sammenkomster er senere holdt i Århus 2013 og i Henne 2017.

De fire fætter-kusinearrangementer inspirerede mig til at gennemse alt, hvad jeg havde liggende af billeder og papirer

vedrørende vores fælles mormor/farmor Anne Marie.

Det forsøgte jeg så at ordne i kronologisk rækkefølge og samtidig lave en kildeoversigt, som andre kunne bruge. Det blev i første omgang til et album, der indeholdt nogle brikker, som skulle give et indtryk af Anne Maries barndom, ungdom, voksentilværelse og de sidste år, inden hun døde.

Det er brugt som grundlag for fortællingerne i denne e-bog, som nu også kan læses af andre, der interesserer sig for vore egne og andre forfædres hverdag.

Om forfatteren

Esben Wagn Rasmussen

Født 11. juni 1938 i Hou på Langeland.

Elev på Stevnsgades Skole, København 1944 til 1953.

Student fra Metropolitanskolen 1957.

Soldat i Sjællandske Telegafregiment 1957-59.

Lærereksamen fra Jonstrup Statsseminarium 1962.

Lærer på Skolehjemmet Gammel Bakkehus, Statens
Åndssvageforsorg 1962-63.

Lærer på Kibeta School, Bukoba, Tanzania, Afrika 1963-1967.

Lærer på Skolen ved Skoven, Hillerød og eksamen som logopæd fra
Danmarks Lærerhøjskole 1968-1972.

Kursusleder på Danmarks Lærerhøjskole, Institut for pædagogik og
psykologi 1972-1998.

Pensioneret 1998.

Table of Contents

[Kolofon](#)

[Forord](#)

[Barndom i Århus](#)

[Opvækst i Skanderborg](#)

[Realskolen i Skanderborg](#)

[Privatundervisning af børn](#)

[Lærerinde på Tarm Realskole 1894–1898](#)

[Årskursus på Statens Lærerhøjskole](#)

[Forlovede 1900-1904](#)

[Lærerinde i Helsingør](#)

[Lærerinde på Mygdal Nordre Skole 1900-1902](#)

[Lærerinde i Vinderup 1902](#)

[Bryllup i Skanderborg](#)

[Frederik bliver sognepræst i Vorde](#)

[Vorde præstegård 1906-1921](#)

[En gammel bolig er ikke billig](#)

[Fire piger og én dreng](#)

[Folketælling og økonomi](#)

[Kvindernes Liga for Fred og Frihed](#)

[Latinskolen i Viborg](#)

[Ribe 1921-1929](#)

[Farvel til Ribe](#)

[Sølvbryllup 1929](#)

[Ældste datters bryllup 1932](#)

[Frederik dør 1933](#)

[Frederiks død og begravelse 1933](#)

[Enke 1933-1951](#)

[60 års fødselsdag](#)

[Dobbeltbryllup](#)

[Anne Marie i Ribe 1936-1941](#)

[Bedstemor med børnebørn](#)

[Wagns død 1941](#)

[Hverdag på Frederiksberg](#)

[Gammel Kloster](#)

[Anne Marie bliver 70 år 1945](#)
[Hjerneblødning 1949](#)
[Anne Maries 75 års fødselsdag](#)
[Indlæggelse og rekreation](#)
[Anne Maries sidste tid](#)
[Anne Marie i Vester Vedsted 1951](#)
[Begravelse fra Vester Vedsted Kirke](#)
[Kisten føres til Ribe](#)
[Kirkehistorie](#)
[Skriftlige kildematerialer](#)
[Efterslægt](#)
[Fætter-kusinetræf](#)
[Om forfatteren](#)